

Flyktningene i forkynnelsen

Homiletiske dilemmaer i et stykke norsk prekenpraksis

TONE STANGELAND KAUFMAN
PHD., FØRSTEAMAUENSIS I PRAKTISK TEOLOGI VED MF

tkaufman@mf.no

LINN SÆBØ RYSTAD
STIPENDIAT I PRAKTISK TEOLOGI VED MF

Linn.S.Rystad@mf.no

TRON FAGERMOEN
FØRSTELEKTOR I PRAKTISK TEOLOGI VED MF

Tron.Fagermoen@mf.no

Sammendrag (abstract):

I denne artikkelen undersøker vi hvordan et utvalg prekenere holdt i menighetene *Grense* og *Katedral* i tidsrommet 2015/2016 adresserer den europeiske flyktningssituasjonen. I begge menighetene tar predikantene til orde for en gjestfri holdning overfor flyktningene og posisjonerer seg som deres forsvarere, som veiledere inn mot kommune- og kirkevalg og som kritikere av aktører i den pågående flyktningpolitiske diskusjonen. Vi argumenterer for at predikantene lar flyktningene inngå i bildesystemer der de blir en del av "alt det vonde eller gode i verden", og i et omfattende "vi" som inkluderer både predikantene selv og tilhørerne. Videre drøfter vi hvordan predikantene balanserer det å fremheve henholdsvis fellestrekk og forskjeller mellom flyktninger og alle andre, og det å løfte fram det konkrete og abstrakte i flyktningssituasjonen. Avslutningsvis foreslår vi å adressere de strukturelle sidene ved flyktningssituasjonen, samt å ta med "den andres" stemme opp på prekestolen, som konstruktive responser på slike homiletiske dilemmaer.

1. Innledning

I løpet av 2015 var den såkalte "flyktningkrisen" et faktum. En sterk økning i antall mennesker på flukt som tok seg over Middelhavet fra Nord-Afrika og Midtøsten, utløste en krisestemning med få paralleller i nyere europeisk historie. Ord som "flyktningkrise",¹ "flyktningstrøm" og "flyktningbølge" ble satt i omløp. Situasjonen

førte til en opphetet politisk debatt om hvordan "krisen" skulle håndteres. Mens regjeringen med Frp i spissen tok til orde for en tydelig innstramming i innvandrings- og asylpolitikken, hevdet flere av opposisjonspartiene at det var viktig at Norge tok sin del av ansvaret for flyktningene. Også kirken kastet seg inn i debatten. Biskopen i Møre, Ingeborg Midttømme, uttalte

for eksempel at regjeringens innstrammingsforslag ville gå på menneskeverdet løs. Hun ble imidlertid raskt imøtegått av daværende innvandrings- og integreringsminister Sylvi Listhaug som så seg lei av at kirken agerte som politisk aktør, uten selv å komme opp med politiske løsninger.²

Mot dette bakteppet vil vi i denne artikkelen utforske hvordan det vi har valgt å kalle *flyktningsituasjonen*³, ble tematisert i et utvalg preken holdt i tidsrommet 2015 / 2016. Studien⁴ er en del av et større europeisk forskningsprosjekt som forsker på forkynnelse som tematiserer flyktningsituasjonen i Europa.⁵ Artikkelen vil bidra med ny kunnskap om hvorvidt og hvordan preken adresserer viktige politiske hendelser i samfunnet som flyktningsituasjonen i 2015–2016, og har følgende overordnede problemstilling: *Hvordan adresserer de undersøkte prekenene den europeiske flyktningsituasjonen, og hvordan kan de homiletiske dilemmaer som oppstår i prekenene, beskrives og forstås?* Denne problemstillingen behandler vi ved å besvare følgende tre forskningsspørsmål:

1. Hvordan posisjonerer predikantene seg i forhold til flyktningsituasjonen?
2. Hvilke bilder tegnes av flyktingene, og hva slags *bildesystemer*⁶ inngår de i?
3. Hvilke homiletiske dilemmaer oppstår når flyktningsituasjonen adresseres i prekenene, og hvordan kan disse beskrives og forstås?

Mens vi retter oppmerksomheten mot de to første delproblemstillingene i analysedelen av artikkelen, drøftes den tredje i artikkelens siste del.

Selv om homiletisk litteratur tradisjonelt har hatt en tendens til å være mer preskriptiv enn deskriptiv, har den såkalte empiriske vending i praktisk teologi også nådd homiletikken.⁷ Det er denne empiriske forgreiningen av homiletisk litteratur dette prosjektet plasserer seg innenfor (Rietveld, 2013). Det foreligger få nyere empiriske studier av forkynnelse rundt flyktningsituasjonen, men det finnes et par unntak. I dansk kontekst har et tverrfaglig forskerteam gjennomført en etnografisk orientert studie av flyktingers nærvær i en dansk folkekirkemenighet (Buch-Hansen, 2015). Marlene Ringgaard Lo-

rensen spør i et oppfølgende bidrag hva som skjer når et betydelig antall flyktinger fra Midtøsten og etnisk danske folkekirkemedlemmer feirer gudstjeneste sammen. Hun argumenterer for at flyktingenes, altså "den andres", nærvær også har betydning for hvordan etnisk danske gudstjenestedeltakere lytter til forkynnelsen (Lorenson, 2016, s 50–51).⁸

Det å skulle preke eller ikke preke om flyktningsituasjonen aktualiserer problemstillinger rundt hvorvidt og hvordan samfunnsutfordringer kan eller bør reflekteres i forkynnelsen. I norsk kontekst har det dette vært drøftet med jevne mellomrom, men er ikke et tema som vanligvis er høyt oppe på den homiletiske agendaen.⁹ Til tross for at han ikke har sett på preken spesielt, er også Pål Repstads undersøkelse av hvordan lokale kristne publikasjoner på Sørlandet stiller seg til den norske regjeringens flyktningspolitikk, interessant i denne sammenheng. Hans hovedfunn er at mange av de lokale publikasjonene omtaler temaet, og at ingen av dem støtter regjeringens restriktive politikk. Dette gjelder på tvers av kirkesamfunn, inkludert Sørlandets frikirkelighet. Repstad skriver at "en kristen tanke om nestekjærlighet overskygger eventuell muslimskepsis" (Repstad, 2016).

2. Metodiske refleksjoner: Utvalg, materiale og analysestrategier

I motsetning til å hente inn prekenmanuskript som kunne være representative for norsk prekenpraksis mer generelt, foretok vi hva som gjerne omtales som et hensiktsmessig utvalg (Creswell, 2014, s 189), eller det Bent Flyvbjerg kaller "information-oriented selection" (Flyvbjerg, 2011). Her er hovedkriteriet for utvalget av forskningsdeltakere at de skal kunne belyse studiens tematikk. I tråd med dette er vår studie basert på preken fra to menigheter vi har kalt *Grense* og *Katedral*. *Grense* befinner seg i et område hvor flyktinger kom inn i landet, og er dermed et sted hvor vi regnet med at flyktingenes ankomst i større grad angikk lokalsamfunnet. Vi antok at *Katedral* ville være en prekestol med en tydeligere orientering mot den nasjonale flyktningspolitiske debatten.¹⁰ Totalt inngår seks predikanter i materialet, tre menn og tre kvinner.¹¹ Det er tre predikanter fra hvert sted.

Vi ba dem sende oss prekerer fra fire utvalgte tidspunkt, prekerer fra søndagene i september, julaften og første juledag 2015, samt prekerer fra januar og den stille uke/påske 2016.¹² Materialet består dermed av prekenmanuskript som vi fikk tilsendt i ettertid.¹³ Predikantene visste altså ikke at de skulle delta i noen studie om forkynnelse knyttet til flyktingkrisen, da de skrev prekenmanuskriptene eller holdt prekenene i gudstjenesten. Vi mottok til sammen tolv prekenmanus fra hvert sted. Flyktinger som eksplisitt uttrykt motiv inngår i ni av manuskriptene fra *Katedral* og i tre fra *Grense*. I motsetning til tilhørerorienterte resepsjonsstudier som har fokusert på hvordan gudstjenstedeltakere lytter til prekerer,¹⁴ analyserer vi predikantenes manuskript.¹⁵ Det vi altså har forutsetninger for å si noe om, er det skrevne manuskriptets innhold og oppbygning, bruk av bibeltekster, referanse til aktuell kontekst, osv.¹⁶

Analysen av prekenmaterialet kan karakteriseres som en kvalitativ tematisk innholdsanalyse. I tråd med det europeiske prosjektet som denne studien er knyttet til, har et hovedfokus vært å se etter hvordan flyktingene og "flyktingkrisen" omtales i ord og bilder i prekenene. Derfor har vi hatt et spesifikt fokus på hvilke bilder av flyktingene, som tegnes i prekenene. Homiletikeren David Buttrick har utviklet et teoretisk begrep han kaller *bildesystem* (*image grid*). Dette har vi brukt som et analytisk perspektiv for å kunne oppdage mønstre i materialet (Buttrick, 1987, s 157).¹⁷ Et *bildesystem* kan beskrives som "a gridwork of interacting images, examples, and illustrations" (Buttrick, 1987, s 153). Når dette begrepet benyttes i denne artikkelen, innebærer det rent konkret å undersøke hvilke andre bilder, karakterer, fortellinger eller situasjoner flyktingene assosieres eller kombineres med. Buttrick er opptatt av at slike bildesystem fungerer som en del av prekenens argument og helhet, og ikke kun som støtte for enkelte deler av prekenen (Buttrick, 1987, s 163). En slik analyse av bildesystem kan også sette oss på sporet av flyktingenes rolle i den overordnede strukturen i prekenen. Videre har vi analysert hvordan predikantene posisjonerer seg i prekenene. De kategoriene vi beskriver i neste del av artikkelen, er vokst frem "nedenfra" av det empiriske mate-

rialet. Her har vi ikke benyttet et spesielt teoretisk rammeverk i analysen. Identifiseringen av homiletiske dilemmaer i artikkelens siste del er også basert på funn i det empiriske materialet og er slik sett empiridrevet snarere enn teoridrevet – til tross for at vi også trekker inn noen teoretiske perspektiver i drøftingen.

3. Predikantposisjoner og flyktingbilder

I møte med materialet var det første som slo oss, at det var stor forskjell på hvor eksplisitt flyktingsituasjonen ble tematisert i prekenmanuskriptene fra de to stedene. Begreper som flyktingsituasjonen, "flyktingkrise" eller liknende nevnes ikke i noen av de tolv prekenene fra *Grense*. Temaet adresseres i en preken i september og blir riktignok referert til på julaften og første juledag, men det er helt fraværende i de prekene vi analyserte fra januar, den stille uke og påskedag. Ut fra våre antagelser, og sampling, ble vi overrasket over denne mangelen på eksplisitt adressering i *Grense*. Samtidig var det omvendt i *Katedral*. Her ble flyktingsituasjonen, "flyktingkrise" eller lignende flere ganger eksplisitt adressert og snakket om i prekenene. Mens materialet fra *Katedral* viste at nesten samtlige av søndagens prekentekster ble benyttet som utgangspunkt for å forkynne om flyktingsituasjon, var det motsatte altså tilfelle i *Grense*. Til tross for at flere prekentekster kunne invitert til å adressere dette temaet, ble dette ikke eksplisitt nevnt i prekenene.¹⁸

Når dette er sagt, er det mest tydelige mønstret i vårt materiale at samtlige predikanter tar til orde for en åpen og gjestfri holdning i møte med mennesker på flukt.¹⁹ Det tas mer eller mindre for gitt at gjestfrihetsidealet representerer den eneste legitime kristne holdningen til flyktingsituasjonen. I tråd med dette hinter ingen av prekenene mot en mer restriktiv flyktingpolitikk (Repstad, 2016). I den følgende analysen vil vi se nærmere på hvordan predikantene posisjonerer seg i prekenmanusene, og på hvilke bilder de tegner av flyktingene i de prekenene der flyktingene adresseres eksplisitt.

3.1 Predikantens posisjon og rolle

Det første vi vil undersøke, er hvilke roller predikantene inntar i prekenmanuskriptene i rela-

sjon til flyktingene, tilhørerne, politikere og andre deltakere i den offentlige flyktingdebat-ten.

3.1.1 Flyktingenes forsvarer

Både i *Katedral* og i *Grense* er predikantene altså enstemmig positive til å ønske mennesker på flukt velkommen når de først adresserer flyktingsituasjonen. Predikanten identifiserer seg med flyktingenes situasjon og presenterer seg gjennom dette som deres forsvarer. I en preken fra Katedral begrunnes denne oppfordringen i Guds skapervilje og den kristne tro:

I 2015 minnet våre biskoper oss på at det ligger dypt i den kristne tro å hjelpe mennesker i nød og ta imot mennesker på flukt, men også å verne skaperverket. Det er Guds skapervilje at vi skal gjøre det vi kan for å dele det vi har fått med dem som trenger det. Vi kan dele vår tro, og dele våre ressurser, penger, arbeid og tid. Lyset som skinner i våre hjarter, er vi kalt til å gi videre til andre mennesker, til stadig nye mennesker (Katedral).

Prekenen knytter også an til biskopenes appell fra 2015, og det finnes en selvsagthet i måten dette formidles på. Predikanten føyer altså sin stemme til biskopenes og andre "sentralkirkelige" utspill i denne konkrete saken. Her inntar også predikanten en posisjon som viser at vedkommende og tilhørerne befinner seg i en privilegert posisjon, som har ressurser å dele, og som utfordres til å "ta imot mennesker på flukt". Videre foreslår predikanten konkrete handlingsalternativer til menigheten, som det å hjelpe flyktinger ved å dele tro, ressurser, penger, arbeid og tid. Noe av det samme skjer i en preken holdt etter terrorangrepet i Brussel:

Men vi må ikke la oss overmanne av dei som vil spreie frykt og angst og død. Vi må ikke hamne der at redsla for det ukjente gjør at vi stengjer oss sjølv og grensene våre for den framande. Vi må ikke leve slik at den einaste måten vi trur at vi kan leve godt, er å frårøve vår neste livet, anten det er vår fiende, vår bror som tilhøyrer ein annan religion, eller det er den framande – flyktingen som bankar på våre dører (Katedral).

Også i denne prekenen fremstår predikanten som flyktingenes forsvarer overfor dem som vil spre fremmedfrykt, og vedkommende oppfordrer til solidaritet med den som lider og er i

nød. I dette sitatet ser vi en tydelig forskjell mellom forsvareren og den utsatte fremmede og flyktingen.

Når dette er sagt, er fokuset i omtalen av flyktingene gjennomgående rettet mot hva flyktingsituasjonen gjør med "oss". Predikanten bruker i stor grad pronomenene "vi", "oss" og "våre" og synes dermed mer opptatt av hvordan *tilhørerne* skal forholde seg til situasjonen, enn av flyktingenes konkrete utfordringer.

Også i *Grense* finnes det noen få eksempler på prekeners der predikanten posisjonerer seg som flyktingenes forsvarer. I en preken holdt i en gudstjeneste for små og store har predikanten kledd seg ut som en sau som har flyktet fra flokken sin. Sauen trenger et nytt tilholdssted og en ny flokk å høre til. Predikanten identifiserer seg altså med sauen som har måttet flykte (barn på flukt), og spiller ut hva det kan innebære å være en flykting:

Jeg kom over grensa der ved NN [grensestasjon i nærmiljøet], for jeg tror det er så mye bedre å være sau her i Norge. Det er sikkert mye grønnere og bedre gress her [...]. Han [gjeteren] ville lede oss trygt gjennom NN [land i Europa], for i hjemlandet vårt er det krig [...] Jeg må nok klare meg selv nå, jeg. Kanskje dere kan bli venner med meg? Jeg trenger nye venner. Jeg trenger et sted å bo. Jeg trenger noen å leke med og noen til å passe på meg. Eller vent. Jeg stakk jo av fordi jeg ville gjøre som jeg ville. Men .... nå er jeg helt alene. Er det noen andre sauer her? Kan jeg få høre til i deres flokk? (Grense).

Denne prekenen tar utgangspunkt i teksten om den ene sauen og de nittini. Prekenen bryter imidlertid med liknelsen ettersom denne sauen bevisst og frivillig har stukket av fra flokken.²⁰ Prekenens oppfordring til handling dreier seg om at gudstjenestedeltakerne bør utvise gjestfrihet og ta imot denne sauen i sin flokk. Tilhørerne blir altså oppfordret til å inkludere flyktinger i sitt lokalsamfunn. Samtidig gir predikanten gjennom dette en beskrivelse av hva som kan være flyktingenes materielle, sosiale og emosjonelle utfordringer.

3.1.2 Veileder inn mot valg

Overfor de konkrete gudstjenestedeltakerne som er til stede når prekenen holdes, skriver

noen av predikantene frem rollen som en *veileder inn mot valg*. Dette kommer særlig til uttrykk i *Katedral* og i prekenen holdt i forkant av lokal- og kirkevalget høsten 2015:

Den barmhjertige samaritan viser oss hva vi skal gjøre. Den er en viktig veiviser når nyhetene om desperate flyktninger når oss og berører oss. Også i menigheter og kommuner er det mye som kan og må ordnes og gjøres. I disse dager er det valgkamp (Katedral).

Den barmhjertige samaritan løftes her frem som forbilde og veileder. Også i prekenen nedenfor oppfordrer predikanten på samme måte eksplisitt tilhørerne til å la troen prege hvordan de skal stemme ved det kommende kommune- og kirkevalget:

Denne søndagen hvor vi er omgitt av valg; Hvilket politisk parti bør du stemme på i morgen? Hvilken kirke ønsker jeg at vi bør få etter kirkevalget i morgen? Mange synes dette er vanskelige spørsmål å besvare. I de dagene vi gjennomlever nå er trolig det viktigste spørsmålet likevel: Hvordan bør vi behandle de tusenvis av flyktninger som nå er på vei hit, eller allerede har kommet til våre nærrområder? Bør vi vise raushet eller forsøke å begrense antallet som gjerne vil komme hit? (Katedral).

Også i denne prekenen fremstår altså predikanten som veileder overfor menigheten, i den forstand at flyktningssituasjonen trekkes frem som det viktigste spørsmålet i det forestående valget. Predikanten kommer imidlertid ikke med noen direkte partipolitiske anbefalinger, men det er ikke utenkelig at det implisitt ligger en oppfordring til å ikke gi sin stemme til partier som vil arbeide for en mer restriktiv flyktning- og asylpolitikk. Senere i prekenen fremgår det at predikanten rammer sine overveielser inn i et språk som legger vekt på etikk, verdier og menneskesyn, ikke ulikt det sitatet som henviser til biskopenes argumentasjon.

3.1.3 Kritiker av flyktningpolitikken

I noen prekenes posisjonerer predikanten seg som kritiker av norsk flyktningpolitikk:

I disse dager foregår det en europeisk konkurranse om å være det minst attraktive landet for mennesker på flukt. Norge har meldt seg på og ligger godt an. Rundt forslagene til

innstramninger gror det fram språk og holdninger som gir lite rom for å spørre hvorfor mennesker er på flukt, men desto større rom for å beskrive faren ved økt innvandring og behovet for å verne vårt eget. Vektleggingen er fullstendig ute av balanse (Katedral).

I denne prekenen ligger det en tydelig kritikk av en restriktiv immigrasjonspolitik som ensidig fremhever faren ved økt innvandring. Dette er den av prekenene i vårt materiale som mest eksplisitt adresserer politiske problemstillinger knyttet til flyktningssituasjonen. Dessuten reiser denne prekenen, i motsetning til de andre prekenene vi har analysert, problemstillinger rundt de bakenforliggende og strukturelle årsakene til flyktningssituasjonen.

Kommentaren i den ene julaftenprekenen fra *Grense* om at vi "i vårt eget land raskt og effektivt [har] sendt ut flere asylsøkerbarn like før jul i år," uttrykker seg på liknende vis eksplisitt kritisk til regjeringens flyktningpolitikk. Denne oppfordringen utgjør et unntak i materialet fra *Grense*. I en av prekenene fra *Katedral* inngår uttrykket "utfordrende flyktningpolitikk" som en del av et bildesystem av ulike utfordringer mennesker erfarer. Her finnes en indirekte kritikk av den sittende regjeringens flyktningpolitikk, men uten at dette utfoldes ytterligere.

I analysen så langt har vi vist at predikantene posisjonerer seg som *flyktningenes forsvarer*, hvilket er mest fremtredende i materiale, men også som *veiledere inn mot valg* og til en viss grad som eksplisitt eller implisitt *kritikere av flyktningpolitikken*.

3.2 Bildene som tegnes av flyktningene

Hvilket bilde tegnes av mennesker på flukt, og hva slags *bildesystemer* inngår de i? Dette innebærer, som tidligere nevnt, å undersøke hvilke andre bilder, karakterer, fortellinger eller situasjoner flyktningene assosieres eller kombineres med, og hva dette innebærer for hvilken rolle flyktningene får spille i prekenene.

3.2.1 Flyktningene som en del av et større "vi"

Et tydelig mønster i materialet er at flyktningene, tilhørerne i menigheten i det privilegerte Norge og predikanten selv i prekenen blir til et større "vi". I prekenen vi siterer fra nedenfor,

kombineres for eksempel bildet av flyktinger på vandring med kirkenes tradisjoner og familieritualer og prekenteeksten om enken i Nain for å illustrere at menneskers liv er tvunnet sammen, "at livet er noe vi deler" uavhengig av kontekst:

Det er orgelbrus hver søndag morgen [gudstjeneste] også – og hver lørdag formiddag [vigsel]. Og så er det de sorgtunge dagene når kista står i midtgangen (...) For her står døpefonten og minner oss om at Gud en gang pusta livsånden inn i oss og skapte oss til fellesskap med seg (...) At våre liv er vevd sammen med Gud, med naturen og med hverandre. I disse dager når tusenvis av mennesker vandrer gjennom Europa på flukt, blir vi minnet om det. At Livet er noe vi deler (...) På samme måte med døden. Den er også noe vi deler. Og aldri kjenner vi sterkere på det når vi ser at mennesker på flukt mister sitt liv på veien. Det skjærer i hjertet. Døden er alltid det verste som kan skje. Sånn var det også med enka som vi hører om i dagens evangelium. Han er død. Hennes eneste sønn er død (...) Og hu, enka, er alene tilbake. Sammen med et stort følge er hu på vei til grava, til det siste farvel. Hennes historie fletter seg inn i alle mennesker sin historie. Vår historie. Vår historie om å miste. Om å savne. Om å sørge (Katedral).

I denne prekenen lar predikanten flyktingene inngå i et bildesystem som fremhever at både livet og døden er noe vi som mennesker i ulike kontekster og til ulike tider har til felles og deler. Dermed blir sorgen og sårbarheten til enken fra Nain vevd sammen med flyktingenes sårbarhet, som igjen knyttes sammen med gudstjenestetakernes erfaringer av sorg. Dette tydeliggjøres ved å henvise til kista som står i midtgangen under begravelser, hvilket er et sterkt symbol på et grunnleggende vilkår vi deler som mennesker. Det synes som om predikantene vegrer seg mot å lage skarpe skiller mellom "oss" og "dem". Dermed brukes i stedet pronomenet "vi".

I julaftenprekenen i Grense betones det at ikke bare ondskaper, men også smerte, sårbarhet og bosted "på en jord som ikke bare er deilig", er noe vi som mennesker deler:

Lukter det fremdeles av himmel på jord? Hvor er Gud å finne i dag? Vi ser og hører om barn som brukes i krig over hele verden, om massakre på skolebarn i Pakistan, foreldreløse barn etter aids- og ebola-epidemi i

Afrika, flere tusen barn på flukt over hele kloden, og vi ser ikke Gud. Barn er fremdeles en veldig utsatt og sårbar gruppe i verden i dag. I vårt eget land har vi raskt og effektivt sendt ut flere asylsøker-barn like før jul i år. Jorden er ikke bare deilig. Vi kjenner til personlige tragedier i vår egen vennekrets. Vi vet om folk som sliter med sykdom og smerter og kjemper seg gjennom hver dag. Vi hører om ensomhet, og om folk som vil gi opp (Grense).

I denne juleprekenen i Grense anvender predikanten hyppig pronomenet "vi". Bare i dette sitatet forekommer "vi" seks ganger i tillegg til bruk av eiendomspronomenet "vår/t". Også her plasseres "barn på flukt" i et bildesystem med en rekke andre eksempler på at vår verden kan oppleves om gudløs og "ikke bare deilig". Dette gjelder både større globale kriser og utfordringer av mer privat karakter, som er mer nærliggende for gudstjenestetakere i det privilegerede Norge. Til tross for at predikanten tydelig posisjonerer seg som en kritiker av restriktiv norsk flyktingpolitikk, kan man kan spørre seg om hvorvidt en slik sammenstilling bidrar til å abstrahere flyktingsituasjonen og dermed til en usynliggjøring av de konkrete menneskene som er på flukt, og deres konkrete og svært komplekse utfordringer. På den annen side kan det hende en slik henvisning til situasjonen er tilstrekkelig for at tilhørerne selv kan inngå i en dialog med prekenen og dette temaet (Gaarden, 2015, s 84–88), ikke minst fordi konkrete flyktinger er tilstedeværende i nærmiljøet (Lorensen, 2016, s 50–51).

I samme preken går predikanten langt i å side stille økonomisk og materiell fattigdom med den fattigdom vi kan bære på i hjertene våre:

Vi er kanskje rike på mye, vi som lever her i Norge, og vi har mye å gi. Men i hjertene våre er det mange av oss som bærer på mye fattigdom. Noen er motløse. Noen har hjertene som dirrer av uro. Englene sa engang: "Frykt ikke!" Men vi frykter så mye. Vi er redde for å ikke være bra nok. Vi er redde for det ukjente som venter oss. Vi bekymrer oss for våre nærmeste, for morgendagen, for alt vi ikke klarer å leve opp til, og mye mer. Livet på jorda er ikke lett for noen, og det er ikke ofte vi ser at livet har en himmel over seg. I stedet kjenner vi oss ofte sårbare – som et lite barn.

Her søker predikanten på lignende vis å etablere dette større "vi-et" ved samme hyppige og retoriske bruk av pronomenet "vi". I en preken på Kristi Forklarelsesdag i Katedral inngår på liknende vis "utfordrende flyktningspolitikk" i et bildesystem der dette sidestilles med mer hverdagslige utfordringer for tilhørere i Norge:

Slik kan våre ekstraordinære opplevelser, på fjellet, i konsertsalen eller alene i bønn også være viktige øyeblikk til inspirasjon og tro for hverdagene i lavlandet. Vi kan se dem som glimt av Guds herlighet, og ta vare på dem i møte med mennesker vi møter, og arbeidsoppgaver vi står overfor i denne kalde, mørke tida, med utfordrende flyktningspolitikk, omstillinger ute og hjemme, kroppspress blant unge og ensomhet blant voksne (Katedral).

Predikantens poeng er at de opplevelser vi har, der vi ser glimt av Guds herlighet, kan gi styrke og livsmot til de mer utfordrende erfaringene i "lavlandet", og da nevnes "utfordrende flyktningspolitikk" som en del av et bildesystem som ramser opp ulike utfordringer av typen mørketid, kroppspress blant unge og ensomhet blant voksne. Også denne argumentasjonen er en måte å gjøre alle mennesker til del av et omfattende og større "vi".

3.2.2 Flyktnings situasjonen som en del av "vonde og gode ting" som skjer i verden

En liknende tendens til å sidestille ulike situasjoner og hendelser er å kombinere flyktnings situasjonen med bilder av andre "vonde ting" som skjer i verden. I den grad flyktnings situasjonen faktisk tematiseres eller refereres til i *Grense*, skjer det ved flere tilfeller nettopp på denne måten. Et eksempel er fra prekenen på første juledag:

Også dette året har verden gitt oss de sterke bildene. Vi har sett bilder av mennesker på flukt over havet; vi har sett oversvømmelser, mennesker som sulter, og mer til. Det er dette livet Gud trer inn i. For julen handler ikke om en Gud som sitter på trygg avstand uten å engasjere seg i sin verden (...) Kom for å skinne i mørke, ditt og mitt mørke, hele verdens mørke (Grense).

Her settes flyktnings situasjonen i forbindelse med annen menneskelig lidelse i form av sultkatastrofe og oversvømmelser. Mennesker på

flukt er altså bare én av flere utfordringer i vår nåtidige situasjon. På samme måte kombinerer prekenen på julaften (Se sitat ovenfor) utsagnet om "flere tusen barn på flukt over hele kloden" med bilder av massakre på skolebarn, barnesoldater og aids- og ebola-epidemi i Afrika. Ved å kombinere bildet av flyktinger med andre slike bilder på at jorden ikke bare er deilig, blir de konkrete flyktingene gjort til en kategori som abstraheres. I prekenen er dette en beskrivelse av en verden som befinner seg i mørket, og som Gud i inkarnasjonen trer inn i.

På liknende vis inngår positive hendelser knyttet til flyktnings situasjonen som en del av et bildesystem som løfter frem gode ting som skjer i verden. Dette ses på som Guds gode gaver og et glimt av Guds herlighet.

(...) Når vi viser andre godhet, merker vi glimt av Jesu herlighet. Det går ikke an å forklare, og forstå, men det kan gjøre Jesu oppdrag og vårt oppdrag litt klarere. Han kom for å bekrefte at mennesket er hellig, at gode under skjer i Guds navn. Mannen fra Snåsa helbreder og oppmuntrer; gode ting skjer rundt asylmottak og i lokalmiljø over hele landet, og det forhandles om fred i Syria. La oss undre oss og glede oss over det, og bære det med oss som tegn på Guds gode gaver (Katedral).

Her inngår flyktnings situasjonen som en del av et større bildesystem som beskriver vår verden som en verden hvor Guds gode gaver og Jesu herlighet er nærværende. Nettopp flyktnings situasjonen i form av fredsforhandlinger i Syria og "gode ting som skjer rundt asylmottak" blir gjort til et tegn på "Guds gode gaver" eller til et glimt av Jesu herlighet for den tilstedeværende menigheten. Ved en slik oppramsing der flyktnings situasjonen bare sporadisk nevnes, kan det hende at flyktingenes konkrete situasjon blir usynliggjort selv om den jo faktisk settes på kartet i prekenen. Her ser vi også at predikanten må forholde seg til et homiletisk dilemma i forhold til hvem som adresseres, og hvor konkret en situasjon skal beskrives.

I en annen av prekenene fra Katedral blir flyktingene på lignende vis løftet frem som et tegn på håp også for oss:

Stort er troens mysterium! (...) Når jeg ser alle flyktingene som går og går med det

eneste de eier, håp, tenker jeg at Gud er i verden. Og når jeg ser alle mennesker som gjerne vil stille opp for dem som er rammet av sorg og tap og død, tenker jeg at Jesus fremdeles går midt iblant oss og hopper fra hjerte til hjerte (Katedral).

Både flyktingens nød og villige hjelpere i europeiske land blir altså tegn på håp og på Guds nærvær i verden. Denne måten å la flyktingsituasjonen inngå i bildesystemer av "vonde eller gode ting" som skjer i verden, bidrar også til å binde sammen flyktingenes situasjon med tilhørernes hverdag, og til å understreke at vi alle er en del av et større "vi", av én menneskehet.

4. Homiletiske dilemmaer i møte med forkynnelse om flyktingsituasjonen

Hvordan forkynne om en så sammensatt situasjon til gudstjenestedeltakere med ulik bakgrunn og politisk preferanse, med eller uten flyktninger til stede i nærmiljøet? Hvem skal predikanten forkynne til? Og hva skal det forkynnes om? Vi ser at når flyktingsituasjonen skal tas med på prekestolen, blir predikanten konfrontert med noen homiletiske dilemmaer som vi vil drøfte nærmere i det følgende.

Et dilemma er et valg mellom pest og kolera eller en "catch 22". Ved å velge fordelene med det ene alternativet får man ulempene med det andre i fanget. Dilemmaer er altså dypest sett uløselige, men de må likevel håndteres.

De to dilemmaene vi adresserer i denne artikkelen, er på mange vis sammenvevd. For å gjøre dilemmaene tydelige velger vi likevel å skjelne mellom dem. Begge dilemmaene tematiserer på ulike måter forbindelseslinjene mellom det religiøse og det politiske.

4.1 Mellom fellestrekk og forskjeller

Det første dilemmaet prekenene i vårt materiale må håndtere, handler om hvorvidt predikanten skal betone det tilhørerne og utsatte grupper, som for eksempel flyktninger, har til felles som del av samme menneskehet, eller om prekenen snarere skal fokusere på de forskjellene som faktisk finnes. I nyere diakonifaglig litteratur har det vært en økende bevissthet om å utvide den tradisjonelle barmhjertighetsdiskursen med et fokus på rettferdighet og på denne måten

unngå et skille mellom "oss" og "dem" (Se for eksempel Dietrich, 2015). Likeens har man forsøkt å innta en kritisk holdning til paternaliserende tendenser der privilegerte hjelpere skal forbarme seg over mennesker i nød, og der førstnevnte gruppe blir aktive subjekter mens de nødlidende blir passive mottakere, objekter eller ofre.

Som nevnt ovenfor fremstår predikantene i vårt materiale som grunnleggende solidariske med flyktingene og deres utsatte situasjon. Et gjennomgående retorisk grep som benyttes for å uttrykke dette, er å etablere det vi i analysen kalte et omfattende felles "vi". Dette "vi-et" etableres både gjennom predikantenes fortolkning av bibeltekstene, deres fremstilling av mennesker som likeverdige og skapt av Gud, og gjennom bildesystemene flyktingene settes inn i. En slik vekt på fellestrekk – der konkret og metaforisk fattigdom og bekymring sidestilles – kan bidra til en forflating av den reelle forskjell som faktisk finnes mellom mennesker på flukt og nordmenns bekymringer. Samtidig representerer sidestillingen etter alt å dømme et forsøk på å ta tilhørernes liv og utfordringer på alvor, og på å knytte dem til prekenteeksten og budskapet om å ikke frykte.

En mulig effekt av å la mennesker på flukt inngå i et større "vi" er at blir flyktingene blir usynliggjort som "den andre". Det unike ved flyktingenes situasjon blir underspilt. Nyere homiletiske ansatser fremhever imidlertid nettopp betydningen av å la den andres stemme lyde på prekestolen (Lorensen, 2014). Lorensen argumenterer for at prekenen må være et sted der det er mulig at "double otherness" bryter inn. Med det mener hun den andre forstått som både andre mennesker og Gud som "the Wholly Other". Hun fremhever viktigheten av at predikanten lar seg forstyrre av den andre slik at den andre også blir en del av de fortellingene vi forteller fra prekestolen (Lorensen, 2011, s 175–178).²¹

Måten mange av prekenene søker å unngå skillet mellom "oss" og "dem", kan fortolkes som et uttrykk for at predikantene vil unngå en veldedighetstilnærming til flyktingsituasjonen. Samtidig kan dette anliggendet medføre at grunnleggende asymmetriske aspekter ved relasjonen mellom dem som er på flukt, og dem

som ikke er det, tilsløres. For selv om predikanten er bevisst på å trekke inn et mangfold av stemmer i forkynnelsen, vil vedkommende samtidig være opptatt av å gjøre forkynnelsen relevant for de fleste av dem som faktisk sitter i kirkebenkene, ved å adressere deres utfordringer, fattigdom og sårbarhet. Predikanten befinner seg med andre ord i et dilemma: Hvordan unngå å tilsløre eksisterende asymmetrier samtidig som en ikke havner i en "oss/dem-dikotomi", der flyktninger som gruppe eller enkeltpersoner stigmatiseres?

4.2 Mellom det konkrete og det abstrakte

Et dilemma som vokser frem i forlengelsen av det forrige handler om forholdet mellom det konkrete og abstrakte. I analysen har vi vist at et fokus på fellestrekk ved det å være menneske kan føre til at flyktningene som konkrete menneskelige aktører blir abstrahert og gjort til en kategori. Religionssosiologen David Smilde argumenterer for at en mer løst og abstrakt tilnærming til et tema ofte uttrykkes av mennesker fra en privilegert og dominant posisjon (Smilde, 2012, s 47). Den som selv ikke befinner seg i en utsatt situasjon, har langt lettere for å eksistensialisere høyst materielle nødserfaringer enn den som selv har kjent sult, tørst, mangel på husly og reell frykt for livet på kroken.

Tilhørerne i de prekenene vi har analysert, får i stor grad oppfordringer om å hjelpe, om å se inn i seg selv, om ikke å være redde osv. Dermed brukes flyktningssituasjonen til å adressere de temaene og utfordringene som gudstjenestedeltakerne selv sliter med, noe som også er et resultat av å fokusere på fellestrekk. I de prekenene som fortolker prekenteeksten analogisk, blir flyktningene "... *part of a religious inventory and serve as a strengthening of religious experience and religious aesthetics*" (Angel og Johnsen, forthcoming, Lorenson et. al., 2017, s 80). I en kommende artikkel videreutvikler Sivert Angel og Elisabeth Tveito Johnsen dette poenget og argumenterer for at dette kan forstås som "a sentimental sociality" fordi denne formen for sosialitet "*uses the suffering of others to come to grip with one's own pain*" (Angel og Johnsen, forthcoming).

Et annet perspektiv som kan bidra til å forstå abstraheringen av flyktningssituasjonen i vårt

materiale, er hva Tor B. Jørgensen kaller "prekestolsjenanse". Dette ser han som et uttrykk for en sunn respekt for "*den 'autoritære' monologsituasjonen en preken utfolder seg i, og den manglende mulighet til å gå i dialog med en menighet hvor jeg vet det kan være delte meninger, eller hvor det er mange jeg ikke kjenner*" (Jørgensen, 2017, s 64). Dette er kanskje et ekko av den lutherske tilbakeholdenheten med å adressere politiske spørsmål fra prekestolen, som for eksempel Olav Skjevesland har tatt til orde for i en artikkel om presten som sosialetisk veileder (Skjevesland, 1984). Jørgensen uttrykker likevel også en undring over om det er feil å være for forsiktig og spør: "*Kanskje har vi trukket oss for langt unna denne virkeligheten [mennesker i nød] også på prekestolen?*" (Jørgensen, 2017, s 64). Dette er mer i tråd med Trond Skard Dokkas bidrag i den nevnte publikasjonen fra 1984, der han argumenterte for en mer konkret, sosialetisk orientert forkynnelser (Dokka, 1984).

Den amerikanske homiletikeren Charles Campbell (2002) er på lignende vis opptatt av at forkynnelsen skal utfordre konkrete strukturer som holder mennesker fanget i ufrihet. Dette inkluderer strukturer og situasjoner som gjør at mennesker drives på flukt. Måten predikantene i vårt materiale posisjonerer seg på, og måten flyktningene som kategori inngår i ulike bildesystemer, retter seg også først og fremst mot hva tilhørerne kan gjøre som *enkeltpersoner*. Dette fokuset kombineres med at de *strukturelle* sider ved flyktningssituasjonen og dens kompleksitet trer i bakgrunnen. Unntaket i vår analyse er de prekenene der predikanten posisjonerer seg som kritiker av flyktningpolitikken. Der rettes prekenen ikke bare mot individet, men også indirekte mot systemet og maktthaverne.

Det virker plausibelt at Jørgensen setter ord på et reelt homiletisk dilemma i spenningsfeltet mellom det konkrete og abstrakte. Det finnes en rekke ulike holdninger til flyktningssituasjonen i norske menigheter. Så hvor konkret skal presten være fra prekestolen, ikke minst når disse spørsmålene utspilles og er brennaktuelle i lokalmiljøet? I hvilken grad skal tilhørerne tiltales som enkeltpersoner, som menighet eller som del av strukturer som bidrar til å opprettholde forskjeller mellom privilegerte og mindre privilegerte?

5. Konklusjon

I denne artikkelen viser vi at predikantene i begge casene tar til orde for en gjestfri holdning overfor flyktingene og posisjonerer seg som henholdsvis flyktingenes forsvarere, som veiledere inn mot kommune- og kirkevalg og som kritikere overfor enkeltaktører i den pågående flyktingpolitiske diskusjonen. Et overraskende funn er at flykningsituasjonen i de fleste prekenene er fraværende i Grense mens den hyppig adresseres i Katedral.

Vi argumenterer for at flyktingene i både Grense og Katedral inngår i bildesystemer der de blant annet blir en del av "alt det vonde eller gode i verden", og der både de, predikanten og tilhørerne inngår i et omfattende "vi". Dette "vi" et kan bidra til å tegne et abstrakt bilde av flyktingene som kategori og til å holde flyktingenes konkrete utfordringer på en viss avstand. Videre drøfter vi de to homiletiske dilemmaene mellom fellestrekk og forskjeller og mellom det konkrete og abstrakte for å belyse denne spenningen. Vi foreslår at det å adressere de strukturelle sidene ved flykningsituasjonen, og ta med "den andres" stemme opp på prekestolen, kan være konstruktive innspill når det gjelder å forholde seg til komplekse homiletiske dilemmaer som dette.

Litteratur

- Austnaberg, H. (2012). *Improving Preaching by Listening to Listeners: Sunday Service Preaching in the Malagasy Lutheran Church*. New York: New York: Peter Lang Publishing Inc.
- Browning, D.S. (1991). *A Fundamental Practical Theology: Descriptive and Strategic Proposals*. Minneapolis: Fortress Press.
- Buch-Hansen, G.L., Marlene Ringgaard; Felter, Kirsten Don-skov. (2015). Ethnographic Ecclesiology and the Challenges of Scholarly Situatedness. *De Gruyter Open Theology*, 1, 220–224.
- Buttrick, D. (1987). *Homiletic: Moves and Structures*. London: SCM Press.
- Campbell, C. (2002). *The Word Before the Powers: An Ethic of Preaching*. Louisville: Westminster John Knox Press.
- Creswell, J.W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.); International student ed. ed.). Los Angeles, Calif: SAGE.
- Danbolt, L.J. & Stifoss-Hansen, Hans. (2007). *Gråte min sang: Minnegudstjenester etter store ulykker og katastrofer*. Cappelen Damm Høyskoleforlaget.
- Danbolt, L.J. & Stifoss-Hansen, Hans. (2013). Når kirkeledere blir samfunnsledere. Bisperollen i tida etter 22 juli. *Den offentlige sorgen: Markeringer, ritualer og religion etter 22. juli* (s. 190–216): Universitetsforlaget.
- Deeg, A. (2017). Preaching in times of the European 'Refugee Crisis': A symposium in Leipzig (October 2016) and the starting point of a European research project on the relevance of 'Pulpit Speech' in society and politics. *International Journal of Homiletics*, 2(1), 65–73.
- Dietrich, S. (2014). Reflections on Core Aspects of Diaconal Theory. In S. Dietrich (et al) (Eds.), *Diakonia as Christian Social Practice* (s 13–27). Oxford: Regnum Books
- Dokka, T.S. (1984). Sosialetikk i forkynnelsen. In Ø. Spilling (Ed.), *Presten som sosialetisk veileder* (s 116–126): Verbum.
- Flyvbjerg, B. (2011). Case Study. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The Sage Handbook of Qualitative Research, 4th Edition* (s 301–316). Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Fylling, H. (2015). *Hellige ord i vanlige liv: En studie av kirkegjengerens vurdering av preken* (Vol. 2015). Tromsø: Kirkelig utdanningscenter nord.
- Gaarden, M. (2014b). *Den emergente prædiken*. (PhD), University of Aarhus.
- Gaarden, M. (2015). *Prædiken som det tredje rum*. Fredriksberg: Forlaget Anis.
- Gaarden, M., & Marlene Ringgaard Lorensen. (2013). Listeners as Authors in Preaching: Empirical and Theoretical Perspectives. *Homiletic*, 38(1). doi:10.15695/hmltc.v38i1.3832
- Hegstad, H. (1996). *Folkekirke og trosfelleskap: Et kirkesosiologisk og ekklesiologisk grunnproblem belyst gjennom en undersøkelse av tre norske lokalmenigheter [Folkchurch and Faith-community]*. Trondheim: Tapir.
- Jørgensen, T.B. (2017). "jeg var fremmed...". *Tidsskrift for Praktisk Teologi*, 1(34), 58–64.
- Larsson, B. (1998). *Recept eller replik? Om predikans teologi och praktik*. Stockholm: Verbum.
- Leer-Salvesen, B., & Universitetet i Agder Institutt for religion, f. o. h. (2011). *Levende håp: En praktisk-teologisk analyse av 51 presters forkynnelse ved gravferd*. (36), Universitetet i Agder, Fakultet for humaniora og pedagogikk, Institutt for religion, filosofi og historie, Kristiansand.
- Leer-Salvesen, B. (2011). *Levende håp: En praktisk-teologisk analyse av 51 presters forkynnelse ved gravferd*: Universitetet i Agder; University of Agder.
- Lorenson, M.R. (2011). *Carnivalized Preaching Homiletic: In dialogue with Bakhtin and Other-Wise homiletics. Homiletic (Online)*, 36(1), 26–44.
- Lorenson, M. (2014). *Dialogical preaching: Bakhtin, otherness and homiletics* (Vol. vol. 74). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Lorenson, M.R. (2016). Preaching as Repetition - in Times of Transition. *International Journal of Homiletics*, 1(1), 34–51.
- Lorenson, M.R.K., Tone Stangeland; Carina Sundberg, et al. (2017). Preaching in Times of the European 'Refugee Crisis' - Scandinavian perspectives. *International Journal of Homiletics*, 2(1), 74–100.
- Lowry, E.L. (2012). *The Homiletical Beat: Why All Sermons Are Narrative*. Nashville: Abingdon Press.
- McClure, J.S. (2001). *Other-wise preaching: A postmodern ethic for homiletics*. St. Louis, Mo: Chalice Press.
- McClure, J.S. (2004). *Listening to listeners: Homiletical case studies*. St. Louis, Mo: Chalice Press.
- Miller-McLemore, B.J. (Ed.) (2014). *The Wiley Blackwell Companion to Practical Theology*. Malden, MA: Wiley Blackwell.
- Morland, E., Universitetet i Bergen Institutt for arkeologi, h. k.-o. r., Universitetet i Bergen Arkeologisk, i., & Universitetet i Bergen Historisk, i. (2014). *Forkynnelsen i en kampsituasjon: En analyse av Henrik Aubert Seips preken 1940–45*. University of Bergen, Bergen.
- Mosdøl, H.O. (2013). *Fra tekst til preken: En beskrivelse og drøfting av norske presters prekenforberedende praksis*. *Tidsskrift for Praktisk Teologi*, 2, 21–31.
- Pleizier, T.T.J. (2010). *Religious Involvement in Hearing Ser-*

- mons: A Grounded Theory Study in Empirical Theology and Homiletics. Delft: Eburon.
- Repstad, S. (2016). Skepsis til asylsøkere på den kristne grasrota? – En undersøkelse av lokale publikasjoner. *Kirke og Kultur*, 120(04), 312-324. doi:10.18261/issn.1504-3002-2016-04-02 E
- Rose, L.A. (1997). *Sharing the word: Preaching in the round-table church*. Louisville, Ky: Westminster John Knox Press.
- Skjevesland, O. (1984). Sosialetikk i kirkens forkynnelse - hvorfor og hvordan? In Ø. Spilling (Ed.), *Presten som sosialetisk veileder* (s 127–135). Verbum.
- Smilde, D. (2012). Beyond the Strong Program in the Sociology of Religion. In C. Bender, W. Cadge, s Levitt, & D. Smilde (Eds.), *Religion on the Edge: De-centering and Re-centering the Sociology of Religion* (s 43-66). Oxford: Oxford University Press.
- Spilling, Ø. (1984). *Presten som sosialetisk veileder: En studie-bok om sosialetikk anvendt i praktisk menighetsarbeid*. [Oslo]: Verbum.
- Sundkvist, B. (2003). *En predikan - nio berättelser: En studie i predikoreception* (Vol. nr 45). Åbo: Åbo akademi.
- Swinton, J., & Mowat, H. (2006). *Practical theology and qualitative research*. London: SCM Press.
- van der Ven, J. (1998). *Practical Theology: An Empirical Approach*. Leuven: Peeters Press.

Nettsider:

VG, 04.02. 2016.

Noter

- 1 Vi utdyper vår forståelse og bruk av begrepet "flyktning-krisen" nedenfor.
- 2 VG, 04.02. 2016. <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/asyl-debatten/lishaug-til-frontalangrep-paa-kirken-kan-oedelegge-velferdssamfunnet/a/23609767/>, lastet ned 21.09.17.
- 3 Bruken av begrepet "flyktningkrise" har vært utsatt for mye kritikk. Et viktig element i kritikken er at begrepet fokuserer på de utfordringene mottagerlandene av flyktninger står overfor, heller enn på de utfordringene flyktningene står overfor (se for eksempel Leis-Peters, 2017). Vi bruker heller betegnelsen *situasjon* som hovedbegrep enn *krise* fordi vi oppfatter krise-begrepet som problematisk.
- 4 Denne artikkelen er del av et norsk delprosjekt samtidig som studien inngår i et europeisk pilotprosjekt (Se neste fotnote). Det norske delprosjektet, ledet av Tone Stangeland Kaufman, har vært et samarbeid mellom forskere fra Det teologiske menighetsfakultet (MF) og Teologisk Fakultet ved Universitetet i Oslo (TF) – selv om det kun er MF-forskere som står bak denne artikkelen. Øvrige norske forskere som inngår i prosjektet er), Elisabeth Tveit Johnsen (TF) og Sivert Angel (TF). Artikkelen var særlig i en tidligere fase preget av vårt felles arbeid. Takk også til de to sistnevnte for verdifulle innspill til et tidligere utkast av artikkelen. Johnsen og Angel har også skrevet en artikkel basert på denne studien "The Hidden Political Dynamics of Preaching: Refugees and Refugee Politics in Sermons" som er til vurdering for publikasjon i tidsskriftet *Studia Theologica*.
- 5 I tillegg til den norske forskergruppen deltar forskere fra seks andre land: Sverige, Danmark, Tyskland, Nederland, Ungarn og Hellas. Den europeiske prosjektgruppa møttes til et symposium i Leipzig høsten 2016 og presenterte også papers i et panel på en internasjonal konferanse i praktisk teologi i Oslo i april 2017. International Academy of Religion. <http://www.tf.uio.no/english/research/iapt-conference/>, 30.04.17. I det europeiske prosjektet ble begrepet "flyktningkrisen" benyttet mens vi her altså bruker det åpnere og mindre ladet begrepet "flyktning-situasjonen". To artikler basert på dette prosjektet er nylig blitt publisert i tidsskriftet *International Journal of Homiletics* (Lorensen et. al., 2017; Deeg, 2017).
- 6 Dette begrepet blir nærmere presentert nedenfor.
- 7 Sentrale aktører i den empiriske vendingen innenfor praktisk teologi er Browning, 1991, van der Ven, 1998 og her i Norge Hegstad, 1996. I senere tid har det kommet et betydelig antall empiriske publikasjoner innenfor praktisk teologi, for eksempel Swinton & Mowat, 2006 samt en rekke bidrag i Miller-McLemore, 2014.
- 8 Det er også planlagt en oppfølgende studie i denne menigheten, der nettopp forkynnelse skal inngå som et sentralt perspektiv.
- 9 Ett eksempel på en slik drøfting er imidlertid boken *Presten som sosialetisk veileder* fra 1984 der Trond Skard Dokka og Olav Skjevesland bidrar med hvert sitt kapittel om forkynnelse og sosialetikk der forkynnelsens forhold til politikk diskuteres (Spilling, 1984). Egil Morland drøfter også temaet i sin PhD-avhandling om Henrik Seips prekener under andre verdenskrig (Morland, 2014, s 148). I forbindelse med analysen av Seips prekener kommer Morland inn på den levende debatten som eksisterte både under og etter andre verdenskrig, om hvorvidt forkynnelsen skulle adressere aktuelle hendelser, eller om den snarere skulle ta sikte på å være tidløs (Morland et. al., 2014, s 15-20). Lars Johan Danbolt og Hans Stifoss-Hansen har undersøkt prekener i kjølvannet av 22. juli 2011 (Danbolt, 2013) og store ulykker (Danbolt, 2007).
- 10 Flyvbjerg argumenterer for betydningen av case-studier, og gir en oversikt over ulike utvalgsstrategier for slike studier (Flyvbjerg, 2011). For sistnevnte se særlig s 307.
- 11 Vi kontaktet soknepresten i hver menighet per epost, og spurte om vedkommende samt prestekolleagaene i menigheten var interessert i å delta i prosjektet. Alle som ble spurt sa ja til å delta. Studien har tillatelse fra NSD (Norsk Senter for Forskningsdata). Prestene som deltar i studien har gitt informert samtykke og dataene er anonymisert
- 12 Disse tidspunktene er felles for det europeiske pilotprosjektet, med unntak av julaften og 1. juledag. Vi inkluderte disse dagene ettersom vi antok at flyktningkrisen ble adressert mer direkte her, siden dette er dager som samler flere enn dem som vanligvis går i kirken, og hvor predikanten følgelig kan ha større motivasjon for å dra veksler på utenomkirkelige hendelser.
- 13 I det følgende vil vi også omtale prekenmanuskriptene som "prekener", selv om vi anerkjenner den forskjellen det er mellom et prekenmanuskript og det som faktisk foregår under en prekenhendelse. Vi kommer i noen grad til å veksle mellom de to betegnelsene.
- 14 For eksempler på nyere resepsjonsstudier i nordisk kontekst se Sundkvist, 2003; Austnaberg, 2012, Gaarden, 2014b, Gaarden, 2015, Gaarden & Lorensen, 2013, Fylling, 2015, M. R. Lorensen, 2016. For et par internasjonale bidrag, se McClure, 2004, Pleizier, 2010.
- 15 For studier som analyserer et liknende materiale, se Leer-Salvesen, 2011, Danbolt, 2013.
- 16 Ettersom vi ikke har vært til stede og lyttet til prekenene eller har studert opptak av selve prekenhendelsen, finnes det enkelte forbehold ved dette prosjektet. Vi vet ikke hvordan selve prekenhendelsen foregikk, eller hva gudstjenestedeltakerne hørte, opplevde eller fikk ut av prekenen. Vi vet heller ikke noe om hvorvidt flyktningssituasjonen som tema var til stede i salmevalg, bønner eller andre innslag. Som Bjarte Leer-Salvesen argumenterer for, er prekenmanuskript likevel et relevant materiale for en

- homiletisk studie selv om disse ideelt sett bør suppleres av andre kilder (Leer-Salvesen, 2011). En nyere empirisk studie av norske presters prekenforberedelse viser imidlertid at et flertall skriver fullstendige manus, og at det som sies på prekestolen, ikke ligger langt unna manus (Mosdøl, 2013, s 28–29) Det er dermed god grunn til å anta at det prestene sa fra prekestolene i *Grense* og *Katedral*, i innhold for det meste samsvarer med de undersøkte prekenmanuskriptene.
- 17 Dette analytiske grepet er inspirert av Sivert Angels og Elisabeth Tveito Johnsens analyse av *Katedral* i vår felles artikkel Lorensen et. al., 2017. Se også Angel og Johnsen, forthcoming.
- 18 Se Lorensen et. al., 2017, s 83.
- 19 Dette er ikke nødvendigvis tilfelle i resten av Europa. Funn fra Sverige og Tyskland viser at også der er predikantene gjennomgående positive til flyktinger; ellers er bildet mer nyansert i Danmark, Nederland og Ungarn (Lorensen, et. al., 2017, Deeg, 2017).
- 20 Se også Lorensen et. al., 2017 for en analyse av bibelbruken i denne prekenen.
- 21 Lorensens forståelse av prekenen og av Gud som "the Wholly Other" er basert på en analyse av flere homiletikere og teologer, bl.a. homiletikere som John McClure, Charles Campbell og James Henry Harris, og teologer som Søren Kierkegaard, Karl Barth og Eberhard Jüngel. Til grunn for hennes dialogbegrep ligger teoriene til den russiske filosof M.M. Bakhtin (Lorensen, 2014). En konkret måte å gjøre dette på er å invitere mennesker med ulike bakgrunn til en "rundebordsamtale" som en del av prekenforberedelsen i forkant av gudstjenesten (Rose, 1997, McClure, 2001, Christensen, 2014).

Tone Stangeland Kaufman, PhD, førsteamanuensis i praktisk teologi ved Det teologiske Menighetsfakultet
Det teologiske menighetsfakultet, Postboks 5144 Majorstuen, 0302 OSLO
tkaufman@mf.no

Linn Sæbø Rystad, stipendiat i praktisk teologi ved Det teologiske Menighetsfakultet
Grüners gate 5 A, 0552 OSLO
Linn.S.Rystad@mf.no

Tron Fagermoen, førstelektor i praktisk teologi ved Det teologiske Menighetsfakultet
Mikkel Revsvei 19, 0688 OSLO
Tron.Fagermoen@mf.no